

Ανιχνεύοντας τη συλλογική μνήμη και τη χαμένη αυτογνωσία

Συνέντευξη στην Ειρήνη Μπέλλα

Πώς είναι να γεύεσαι τα φαγητά τους, να προχωράς μέσα από τα δρομάκια τους, να κρυφακούς τις συζητήσεις τους και να κοιτάξεις μέσα από τη χαραμάδα χιλιάδων χρόνων τη ζωή τους, τις καθημερινές τους στιγμές αλλά και αυτές που ο μοναδικός τρόπος σκέψης τους και η μεγαλοσύνη τους τις άφησε ανεξίτηλα χαραγμένες στην Ιστορία; Το «Ξύλινο Τείχος», το νέο βιβλίο της Μαρίας Λαμπαδαρίδου Πόθου που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κέδρος με μια σαγήνη που μόνο η συγγραφική πένα

μπορεί να δώσει, παίρνει τον αναγνώστη από το χέρι και τον οδηγεί στα μονοπάτια μιας χιλιόχρονης ιστορίας που μπορεί να έχουμε μάθει είτε στα σχολικά μας χρόνια είτε αργότερα να ανασύραμε από ιστορικές πηγές, αλλά ίσως ποτέ να μην την αισθανθήκαμε με τη ζεστασιά της ανθρώπινης πνοής ή το δάκρυ ενός αληθινού κόσμου, που ξέρει να αγαπά, να πονά και να θυσιάζεται... Το μυθιστόρημα διατρέχει την ιστορία των Μηδικών Πολέμων μέσα από τα μάτια ενός είλωτα και από την αντιπαράθεση δυο τόσο διαφορετικών πολιτισμών, του ελληνικού και του περσικού, ανιχνεύει στα βάθη της ψυχής τη συλλογική μνήμη και την χαμένη αυτογνωσία.

Ποιο ήταν το έναυσμα για να γράψετε ένα μυθιστόρημα που διανύει την ελληνική αρχαιότητα κατά την περίοδο των Μηδικών Πολέμων. Και πόσο διάστημα χρειάστηκε να το γράψετε;

Ο συμβατικός χρόνος δεν λειτουργεί παρά μόνον ενδεικτικά, όταν γράφει κανείς ένα μυθιστόρημα σαν αυτό. Τρία χρόνια, για να το γρά-

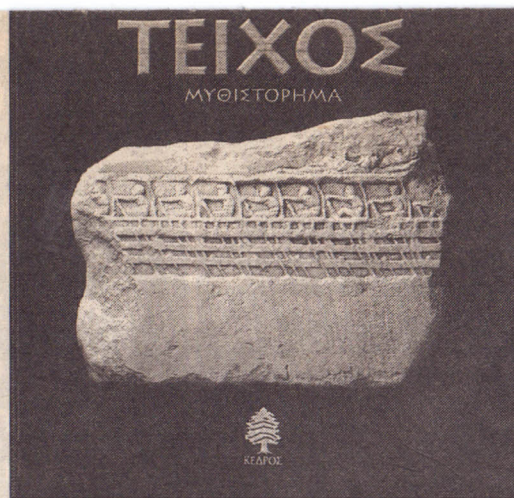
ΜΑΡΙΑ
ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ ΠΟΘΟΥ

ΤΟ ΞΥΛΙΝΟ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ

ψω. Και πάνω απο δεκα το παλενα μεσα μου. Παράλληλα με όλα όσα έγραφα, το «Ξύλινο Τείχος» υπήρχε μέσα μου, σε μια μυστική κυφορία, ωριμαζε σαν ιδέα, σαν ανθρώπινη περιπέτεια. Και όλα αυτά τα χρόνια διάβαζα, έψαχνα τις πηγές μου. Αν δεν γνωρίσεις την φιλοσοφία της σπαρτιατικής κοινωνίας, δεν μπορείς να στήσεις τον Σπαρτιάτη, δεν μπορείς να τον καταλάβεις. Το ίδιο και για τον Αθηναίο ή γενικά για τον άνθρωπο της αρχαιότητας. Αν δεν γνωρίσεις τη φιλοσοφία της ζωής, της καθημερινότητάς του ακόμα, δεν μπορείς να τον δώσεις, να βρεις το εσωτερικό κίνητρο των πράξεών του. Λοιπόν, καταλαβαίνετε πως αυτό το συγκεκριμένο μυθιστόρημα προϋποθέτει απέραντη μελέτη, αλλά και απέραντη έρευνα. Έπρεπε να βρω τις αξίες της ζωής του, τη σχέση του με τους θεούς, με τον Άδη, με τη μοίρα. Ήταν ένας κόσμος διαφορετικός. Όμως, τώρα λέω, ήταν αυτή η διαφορετικότητα που με σαγήνευε. Η μήσή μου σε έναν κόσμο διαφορετικό. Βυθίστηκα μέσα του και ανέσυρα τη χαμένη μνήμη του αίματος. Λέω τη «χαμένη μνήμη του αίματος» και το εννοώ. Είναι μια αίσθηση συγκλονιστική, μια μαγική αίσθηση, να ανασύρεις από τα βάθη του εαυτού σου τους χαμένους αιώνες της ιστορίας σου. Ή έτσι να πιστεύεις. Γι' αυτό είπα πως, αν και ιστορικό μυθιστόρημα, το έγραψα «μυητικά», και πως «κάθε μυητική περιπλάνηση είναι, ταυτόχρονα, και αναγωγή της ψυχής στον εαυτό της, στην πολυπλοκότητα της αυτογνωσίας της».

Ποιες ήταν οι πηγές στις οποίες ανατρέξατε; Στο μυθιστόρημά σας επιτύχατε να μας δώσετε μια άγνωστη πτυχή της καθημερινότητας της Αρχαίας Σπάρτης. Πόσο δυσκολεντήκατε να βρείτε στοιχεία; Και με τι αίσθηση προσεγγίσατε αυτούς τους τόσο σημαντικούς χρόνους;

Πηγές αμέτρητες και ελλιπείς. Ο Ηρόδοτος ήταν η βασική πηγή μου. Οι εννέα γλαφυρότατοι τόμοι του. Και μαζί ο Πλούταρχος, ο Ξενοφώντας, ο Διόδωρος, ο Αισχύλος, που ήταν και Σαλαμινομάχος ο ίδιος, τα Ορφικά, το Νεκρομαντείο. Και όχι μόνον. Διάβασα για την ιατρική στην αρχαία Ελλάδα, για τα βότανα που χρησιμοποιούσαν στις αρρώστιες ή τα τραύματα, στην αναισθησία - μερικά από τα βότανα αυτά μέχρι σήμερα τα χρησιμοποιεί επίσημα η επιστήμη της φαρμακευτικής. Ύστερα, έπρεπε να μάθω για τη διατροφή τους, για τους νόμους τους, για το πολίτευμά τους. Μην ξεχνάμε πως στο χρονικό διάστημα που αναφέρεται το μυθιστόρημα θεμελιώθηκε η δημοκρατία. Και αμέσως μετά μεγάλουργησε το αρχαίο πνεύμα σε όλα τα επίπεδα, στον γνωστό «χρυσούν αιώνα» του Περικλέους. Ο Περικλής ήταν έφηβος στο δικό μου μυθιστόρημα. Έφηβος και ο Σοφοκλής. Ο Αισχύλος, που τότε ήταν σαράντα πέντε χρονών, ήταν ήδη Μαραθωνομάχος και στο Ξύλινο Τείχος, Σαλαμινομάχος. Η Τραγωδία του

Η ιστορία των Μηδικών Πολέμων μέσα από τα μάτια ενός είλωτα και από την αντιπαράθεση δυο τόσο διαφορετικών πολιτισμών

«Πέρσες» με βοήθησε αφάνταστα. Είχε όλα τα στοιχεία που χρειαζόμουν, το «υλικό» για τη ναυμαχία της Σαλαμίνας και ήταν γνήσιο, μέσα από τα μάτια του ίδιου του ποιητή, όπως εκείνος τα έζησε τα γεγονότα. Ο Ευριπίδης πάλι ήταν πέντε χρονών και ήταν εκεί, στη Σαλαμίνα, ήταν Σαλαμινεύς ο Ευριπίδης, και δεν γινόταν να μην τον βάλω να τριγυρνά στις βραχοσπηλιές με το κοντό χιτώνιο να το φυσά το θαλασσινό αεράκι. Όλα αυτά ασκούσαν επάνω μου μια απέραντη σαγήνη, μια σκοτεινή γοητεία θα έλεγα, κι αναρωτιόμουν αν θα μπορούσα να ζωντανέψω όλον αυτόν τον μακρινό κόσμο, που τον ένιωθα καταρρημένο από τον χρόνο αλλά και μαγικά παρόντα. Δεν ήταν εύκολο, όμως ήταν συναρπαστικό. Ήθελα ο κόσμος εκείνος να γίνει μια διάσταση του δικού μας καιρού, μια διάσταση του παρόντα χρόνου της ζωής μας. Και νομίζω πως έγινε. Τα μηνύματα που παίρνω από όσους το

ΓΥΡΙΣΤΕ ΣΕΛΙΔΑ

**ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ**

διάβασαν αυτό μου λένε. Μέσω του εκδότη μου, μου ήρθε ηλεκτρονικά ένα μήνυμα από κάποιον αναγνώστη που γράφει ακριβώς: «Η αφήγηση των αξιών της εποχής εκείνης με οδήγησε σε απεγκλωβισμό από τα στερεότυπα και αναγκάστηκα να περάσω στη διαδικασία επανεξέτασης των βασικών αρχών της ζωής». Μα αυτός ήταν ο στόχος μου. Και αν το επέτυχα έστω και στο ελάχιστο, δικαιώνεται ο μεγάλος μόχθος μου. Άλλωστε, αυτός ήταν και ο λόγος που θέλησα να παρεμβάλω μέσα στο κείμενο ατόφιες φράσεις ή διαλόγους στο ίδιο το αρχαίο κείμενο, όπως ειπώθηκαν. Ήθελα να δώσω την «ενιαία» γλώσσα των τριών χιλιάδων χρόνων.

Κι ύστερα, αγαπώ τον τόπο μου. Έδωσα ένα μυθιστόρημα για τη γη, για τον τόπο – που ξεπουλιέται καθημερινά στους λογίων «βαρβάρους», ξεπουλιέται και αφανίζεται σε τούτους τους περιέργους, τους «προοδευτικούς» καιρούς που ζούμε.

Η Σπάρτη και όχι η Αθήνα είναι ο τόπος όπου ξετυλίγεται ο καμβάς της ιστορίας σας. Γιατί αυτό;

Δεν υπάρχει γιατί. Ήταν πιο ελκυστικό να γράψω για τη Σπάρτη, γιατί εκεί υπήρχε η μεγάλη «διαφορετικότητα». Το σπαρτιατικό πολίτευμα και το πόσο μεγαλούργησαν οι Σπαρτιάτες μέσα από αυτό, είναι μοναδικό στην ιστορία. Είναι το «αίνιγμα» για το οποίο μου ζητούσε ο γιος μου να γράψω, από τότε

Ήταν ένας
κόσμος
διαφορετικός.
Όμως, τώρα
λέω, ήταν αυτή η
διαφορετικότητα
που με
σαγήνευε. Η
μύησή μου σε
έναν κόσμο
διαφορετικό.
Βυθίστηκα μέσα
του και ανέσυρα
τη χαμένη μνήμη
του αίματος.
Λέω τη «χαμένη

Μύηση σ' ένα κόσμο

ένα μυθιστόρημα για την αρχαία Σπάρτη. Του είχε κάνει εντύπωση, όταν διάβασε σε ένα σχολικό κείμενο το εξής, που το αναφέρω και στο μυθιστόρημα: Όταν κάποτε ο εχθρός περικύκλωσε τη Σπάρτη, και επειδή δεν ήταν τότε τειχισμένη, βγήκαν οι Σπαρτιάτες και στάθηκαν έξω από την πόλη τους σαν ανθρώπινο τείχος, πιασμένοι από το χέρι. Ο εχθρός αφνιδιάστηκε από τη θέα αυτή. Στάθηκε κάμποσες ώρες και τους κοίταζε και ύστερα έφυγε.

Το «Ξύλινο Τείχος» όπως όλοι γνωρίζουμε ήταν ο χρησμός που έδωσε το Μαντείο των Δελφών στους Αθηναίους για το πώς θα σωθούν από τους Πέρσες. Γιατί το επιλέξατε ως τίτλο και τι σημαίνει στο βιβλίο σας;

Εκείνο που με ενδιέφερε, κυρίως, ήταν το πώς οι «ολίγοι» Έλληνες μπόρεσαν να αντικρούσουν την τρομακτική σε όγκο, δύναμη, στρατό και στόλο, του Ξέρξη. Και άξονας αυτής της σπονδυλωτής νίκης ήταν η ευφυΐα τους, ιδιαίτερα η στρατηγική ευφυΐα του Θεμιστοκλή στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Μπορεί το μεγαλύτερο μέρος του μυθιστορήματος να διαδραματίζεται στη Σπάρτη, όμως το κέντρο βάρους της ιδέας του μυθιστορήματος, δηλαδή της απώθησης του εχθρού, ήταν η ευφυΐα του Θεμιστοκλή. Αυτή καθόρισε την τύχη των Μηδικών Πολέμων. Και η μάχη των Πλαταιών, σίγουρα, που έκλεισε τον κύκλο των πολέμων αυτών. Όμως η πιο κρίσιμη στιγμή ήταν αυτή της ναυμαχίας. Και όπως γράφω και στο βιβλίο, κανείς δεν μπορεί να πει πώς θα

μνήμη του αίματος» και το εννοώ. Είναι μια αίσθηση συγκλονιστική, μια μαγική αίσθηση, να ανασύρεις από τα βάθη του εαυτού σου τους χαμένους αιώνες της ιστορίας σου. Ή έτσι να πιστεύεις

ήταν ο σημερινός κόσμος εάν, τότε, επικρατούσε ο περσικός ιμπεριαλισμός με τα άπειρα πλούτη και το φρόνημα του δούλου. Ήταν η σύγκρουση δύο διαφορετικών κόσμων, δύο διαφορετικών πολιτισμών, και επεκράτησαν οι «ολίγοι» ελεύθεροι.

Ο κεντρικός αφηγητής του μυθιστορήματος είναι ο Αλκαμένης, ένας είλωτας. Γιατί επιλέξατε να δούμε την ιστορία μέσα από την μαρτυρία ενός αφανούς ανθρώπου και όχι μέσα από τη σκοπιά ενός μεγάλου ιστορικού προσώπου;

Γιατί εκείνο που με ενδιαφέρει πάντα, όταν γράφω ένα ιστορικό μυθιστόρημα, είναι ο άνθρωπος. Ο απλός και ο ανώνυμος. Η ανθρώπινη περιπέτειά του. Ο Αλκαμένης είναι ο είλωτας, είναι ο μελλοθάνατος, είναι ο παρατηρητής, είναι ο πολεμιστής. Το ιστορικό πρόσωπο είναι, κατά βάση, απρόσιτο, ή ακόμα, είναι καθορισμένο από τις πράξεις του. Δεν έχεις ελευθερία να τον ταυτίσεις με τον ανώνυμο άνθρωπο που μπορεί να είσαι εσύ ή εγώ ή ο διπλάνός μας. Όμως και πάλι, έδωσα τον Αριστόδημο που είναι ένα πραγματικό ιστορικό πρόσωπο. Προσπάθησα, από τα στοιχεία που είχα, να πλάσω το πρόσωπό του. Όπως στο μυθιστόρημά μου «Πήραν την Πόλη, πήραν την», αφηγητής είναι ένα παιδόπουλο που, και εκείνο, έφυγε από τη Λήμνο για να γίνει ο αφοσιωμένος του αυτοκράτορα. Όμως έπλασα, μυθιστορηματικά, και το πρόσωπο του αυτοκράτορα. Θυμούμαι πόση αγωνία είχα να δώσω σωστά τον κά-

θε λόγο του, την κάθε κίνησή του. Το ίδιο και με το άλλο μου ιστορικό μυθιστόρημα, την «Μαρσούλα της Λήμνου». Την έπλασα από τα ελάχιστα ιστορικά στοιχεία που είχα, όμως με μεγάλη προσοχή, ώστε να έχει συνέπεια η ζωή της και η πράξη της.

Ο Αριστόδημος, βασικός ήρωας του μυθιστορήματος, απαντά στον Αλκαμένη όταν τον ρωτά για το μυθικό του Σπαρτιάτη ότι είναι η «μύηση». Το ίδιο κάνετε κι εσείς; Μνηθήκατε για να δώσετε την απάντηση της αρχαίας Σπάρτης;

Θα ήταν μεγάλη έπαρση να πω πως μνηθήκα. Προσπάθησα. Αν κατέκτησα έστω και το ελάχιστο από τη «μύηση» που εκείνοι είχαν ως τρόπο ζωής, θα ήμουν ευχαριστημένη. Γιατί αυτός ο ιδιαίτερος τρόπος ζωής τους έκανε να μεγαλοουργήσουν. Εννοώ, να μεγαλοουργήσουν με έναν διαφορετικό τρόπο από τους Αθηναίους. Γιατί και οι Αθηναίοι μεγαλούργησαν, με τελείως διαφορετική φιλοσοφία ζωής. Αυτά ήταν δύσκολες προσεγγίσεις. Και ούτε νομίζω πως μπορεί ποτέ κανείς να πει με βεβαιότητα για το πώς ένιωθαν ή ενεργούσαν, να τους κρίνει. Λέω μόνο πως έγραψα το μυθιστόρημα «μνητικά», όμως αυτό είναι διαφορετικό, είναι ο δικός μου εσωτερικός δρόμος, η δική μου εσωτερική γραφή.

Η αγάπη και ο θαυμασμός, που τρέφει ο Αλκαμένης αν και είλωτας για τον σπαρτιατικό τρόπο σκέψης, αντιπροσωπεύει εν μέρει και τον δικό σας θαυμασμό;

ιο διαφορετικό

Μέσω του
εκδότη μου, μου
ήρθε
ηλεκτρονικά ένα
μήνυμα από
κάποιον
αναγνώστη που
γράφει ακριβώς:
«Η αφήγηση των
αξιών της
εποχής εκείνης
με οδήγησε σε
απεγκλωβισμό
από τα
στερεότυπα και
αναγκάστηκα να
περάσω στη
διαδικασία

*ριέκλειε η αρχαία ελληνική σκέψη,
την αρετή και την τιμή.*

Αυτό προσπάθησα να δώσω. Και, πιστέψτε με, δεν ήταν καθόλου εύκολο να δώσεις στους σημερινούς καιρούς μας εκείνες τις αξίες. Να τις δώσεις έτσι που ο αναγνώστης να τις βρει ελκυστικές. Να τις αντιπαραθέσει με τις φθαρμένες σημερινές.

Σε όλο το μυθιστόρημα υπάρχει μια μυθτηριακή σχέση με το θάνατο. Οι Σπαρτιάτες που τον περιφρονούν, ο θάνατος του Αριστόδημου στη μάχη των Πλαταιών που του χάρισε την χαμένη του τιμή, η σχέση του Αλκαμένη, όπως ο ίδιος την ομολογεί με τα μονοπάτια του Άδη. Μπορείτε να μας προσδιορίσετε αυτή τη σχέση;

Το μεγαλύτερο μέρος της φιλοσοφίας της ζωής μας προσδιορίζεται από τη σχέση μας με το θάνατο. Αν δεν μιλούσα για τον Άδη και για τους νεκρούς, το μυθιστόρημα θα ήταν ελλιπές. Κι ύστερα, υπάρχουν πράγματα που είναι τα ίδια μέχρι σήμερα. Όπως τα όνειρα. Ο Αλκαμένης ονειρεύεται τη νεκρή μητέρα του. Υπάρχει και το υπερφυσικό στοιχείο. Ο χρησμός. Όταν έγραφα το «Πήραν την Πόλη, πήραν την» είχα μείνει έκπληκτη από τις προφητείες που βρήκα, αυτές τις παλιές, που χίλια χρόνια πριν έλεγαν για το πώς θα έπεφτε η Πόλη. Και επαληθεύτηκαν όλες μία προς μία. Στο μυθιστόρημα αυτό βρήκα μια ίδια εξάρτηση των ανθρώπων από το υπερφυσικό στοιχείο, το υπέρλογο. Από τον χρησμό.

Ναι, βέβαια. Πώς μπορείς να μην τους θαυμάζεις! Και είναι αυτό που λέει ο Αλκαμένης στο τέλος, «τους θαυμάζω αλλά δεν τους καταλαβαίνω». Βλέπετε, προσπάθησα αυτή τη φιλοσοφία ζωής που είχαν να τη δώσω μυθιοστορηματικά. Για παράδειγμα, το ότι δεν επιτρέπεται να έχουν χρήματα. Το ότι δεν μιλούσαν ούτε τον εχθρό. Από χρέος τον σκοτώσαν. Και το κορύφωμα για μένα της αντίληψής τους ήταν το σημείο όπου ο Αριστοδμήμος, καίτοι αδικημένος και ατιμασμένος, μπόρεσε, με τη λογική τη δική τους, να βγει από την αδικία και την οργή, να βγει από το ενδεχόμενο μίσος που θα του προκαλούσε η περιφρόνηση των συμπατριωτών του, επειδή τυφλός δεν πήγε να σκοτωθεί στη μάχη των Θερμοπυλών. Μόνον έτσι θα μπορούσε να λειτουργήσει ένας Σπαρτιάτης. Γι' αυτό λέω ότι δεν ήταν εύκολο να δώσω τον Σπαρτιάτη με αυτή την περιεργή αντίληψη ζωής που είχαν.

«Κανείς ποτέ δεν θα καταλάβει αυτό που κάνει τον Σπαρτιάτη να ζει την καθημερινή ζωή του μέσα σε μια τελετουργία των μικρών στιγμών, σε μια ιερή υπέρβαση της ματαιότητας», αναφέρει σε ένα σημείο ο Αριστοδμήμος. Τελικά, πέρα από τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα, η μεγαλοσύνη των Ελλήνων βρισκόταν στις μικρές και ασήμαντες καθημερινές τους στιγμές;

Οι ασήμαντες καθημερινές στιγμές προσδιορίζουν τη μεγαλοσύνη. Ήταν μια τελετουργία ζωής η ζωή τους. Και, ύστερα από το μυθιοστορηματικό αυτό, δεν μπορώ να

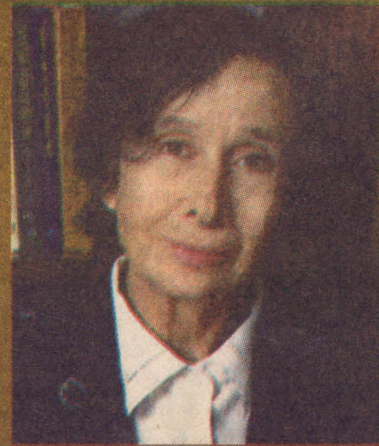
φανταστώ διαφορετικά την αρχαία Σπάρτη. Ούτε την αρχαία Αθήνα. Η φιλοσοφία τους ήταν απόρροια της καθημερινής τους ζωής. Το θέατρο για τους Αθηναίους ήταν η παιδεία τους. Βλέπετε, το μυθιοστορηματικό τελειώνει επτά χρόνια μετά, τη μέρα που στο θέατρό τους διδάχτηκε η τραγωδία του Αισχύλου «Πέρσες». Και ενώ πήγαιναν να ζήσουν ξανά το θρίαμβο της νίκης τους, έζησαν το δέος για την ήττα του εχθρού. Γιατί οι συμφορές δεν είναι δικές μας ή των άλλων. Είναι του ανθρώπου μοναχά.

Μια από τις πιο ωραίες εικόνες στο μυθιοστορηματικό είναι η περιγραφή της μάχης των Θερμοπυλών και ο τελευταίος λόγος του Λεωνίδα για την τιμή του Σπαρτιάτη. «Εμείς θνητοί περιφρονούμε το φόβο του θανάτου. Αλλά και περιφρονώντας το θάνατο, ξεπερνάμε τα ανθρώπινα μέτρα».

Μα ήταν κι αυτό μέσα στη φιλοσοφία της ζωής τους. Να ξεπεράσουν το φόβο του θανάτου. Υπάρχει ένα τραγικό στοιχείο μέσα σε όλα αυτά. Σε όλη τη φιλοσοφία τους υπάρχει το τραγικό στοιχείο. Ο Αριστοδμήμος θα μπορούσε να ήταν ένας τραγικός ήρωας. Ένας τραγικός ήρωας του Αισχύλου ή του Σοφοκλή. Την ώρα που τον έβλεπα να πηγαίνει χορεύοντας προς το θάνατο, στη μάχη των Πλαταιών, μου φαινόταν τρισμέγιστος, σαν τραγικός ήρωας που ξεπέρασε το ανθρώπινο μέτρο.

Το μυθιοστορηματικό σας, αν και ιστορικό, υπερνικά το χρόνο, μιλώντας μας για το υπέρτατο αγαθό που πε-

επανεξέτασης των βασικών αρχών της ζωής». Μα αυτός ήταν ο στόχος μου. Και αν το επέτυχα έστω και στο ελάχιστο, δικαιώνεται ο μεγάλος μόχθος μου

Στη μάχη των Πλαταιών ο Αλκαμένης χαρίζει τη ζωή σε ένα Φοίνικα, σύμβουλο του Πέρση βασιλιά.

Τι δείχνει με αυτή την κίνησή του; Ό,τι και ο λόγος του Πανσανία, όταν είδε τους εκατοντάδες νεκρούς και είπε: «Βάρβαροι μιν, άνθρωποι δε».

Ο αναγνώστης δεν μπορεί να μη μείνει ανεπηρέαστος από την ποιητικότητα του κειμένου. Τι προσέξατε στη γλώσσα και το ύφος του μυθιοστορηματικού και γιατί μερικές φορές επιλέγετε τη χρήση αρχαίων λέξεων όπως για παράδειγμα «στρωμνή»;

Αφού ο αφηγητής ζει στην ίδια εκείνη εποχή δεν μπορεί παρά να χρησιμοποιεί τις λέξεις της καθημερινότητάς του. Για σκεφθείτε να έλεγε «ένα ποτήρι» νερό αντί για μια «κοτύλη». Ή να έλεγε «τόσα χιλιόμετρα», όταν εκείνοι μετρούσαν με στάδια. Ή να έλεγε τον μήνα «Αύγουστο ή Ιούλιο», όταν εκείνοι είχαν διαφορετικούς μήνες και μετρούσαν το χρόνο με τις Ολυμπιάδες. Γι' αυτό μιλάμε για ένα δύσκολο μυθιοστορηματικό. Όμως αν μπόρεσα να φέρω τη μακρινή εκείνη εποχή ως τις μέρες μας, αν μπόρεσα να δώσω μια ζωντανή εικόνα από τη ζωή και τις αξίες εκείνες, ιδιαίτερα στα νέα παιδιά που από το σχολείο τους μαθαίνουν τόσο αφηρημένα και αόριστα τον αρχαίο κόσμο, αν μπόρεσα να δώσω στα ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα το πραγματικό τους μέγεθος, όταν όλα γύρω τα σμικρύνουν και τα ευτελίζουν, τότε θα πω πως το δύσκολο αυτό έργο με τη σκληρή δουλειά άξιζε τον κόπο.